

Bohuslän, dess olika namn och utsträckning.

Av Fredrik Nycander

Ur Vikarvets årsbok 1917

AGORNAS Alfhem sträckte sig från Raumälf (Glommen) till Göta älf. Hur namnet uppstått, är ej fullt klart. Man har gissat, att det, liktydigt med Alfhem, skulle vara landet mellan älfvarne. Troligare är dock, att detta "älf" ej kommer av älf = flod, utan av alf och att namnet betecknade landet, bebott av alfer, ej de naturväsen, som pläga kallas så, men en folkstam, så nämnd efter den alfiska konungaätten. Denna hade sitt huvudsäte vid Stordal på Tjörn, där borgbäret ännu utpekas. Den äldste, kände konungen var Alf den gamle. Han bröt och odlade bygden, kallade den Alfhem.

I kung Orres tid, i Arilds tid, brukar man säga, när man syftar på något uråldrigt. Bohuslänningarnas uttryck är: "i Alfs tid".

Han och hans ättlingar utmärkte sig i många strider, värnande härlig bygd. Till sist kuvades dock Gandalf den yngre 866 af Harald Hårfager. Den unge segraren tog Gandalfs rike. Småningom dog namnet Alfhem.

Ranrike uppträdde redan på 500-talet. Härom täljer Jordanes, den gotiske hävdateknaren. Även detta namns uppkomst förklaras olika. Äldre norska författare härleda det från ran, rån, menande att inbyggarnas grymhet och rovlustnad döpt landet. Härledningen från ett annat ran, hav, även personifierat Ran, hafsgudinnan, är mera sannolik. Kuststräckan skulle således hetat Hafsrike.

Ur saga och historia dyker två hövdingar upp, benämnda Rane. Den ene härskade på Raneborg, senare kallad Svarteborg, den andre, götajarlen, sattes av Erik Emundsson Väderhatt till styresman över fylket mellan Svinesund och Göta älf. Osökt kan detta efter någon af dessa män, särskilt den senare, ha kallats Ranrike.

Väderhatt erövrade det från Harald Hårfager. Denne återtog det efter kort tid 871. Längre låg det under norsk sköld.

På 1100-talet, då Älfvafylke eller Älfsyssell namnade området från Göta älv till Hafstensfjorden, hette sträckan från denna fjord till Svinesund Ranrikisysla, Ranrike i inskränkt mening.

FREDRIK NYCANDER
Foto Pressarkivet, RA

Detta ord kvarlevde ännu vid övergången till 1400-talet.

I Håkan Adalstenfostres Gulatingslag, omkr. 950, förekom först Viken. Det betydde då hela landvidden kring den stora bukt, som längre fram hette Oslofjorden, nu Kristianiafjorden. Västligaste punkten var udden Rygsbit västvert från Lindesnäs, sydgräns skars af Göta älv. Medan Vingemark var landamäret från Drammens älf till Glommen, var Alfhem, som då ännu bibehölls, den sydligare remsan, delad i södra Vingemark, från Glommen till Svinesund, och Ranrike, från Svinesund till Göta älv.

Östra sidan av Viken kallades Viksidan.

Efterhand betydde Viken nuvarande Bohuslän (jämte Enningdalen, därom sedan), därefter, såsom redan antytts, provinsens norra del (Ranrikissyssla), medan den södra skrevs Älfsyssel. Således har Viken under århundradenas lopp namnat tre olika landstycken, det ena mindre än det andra. Det tredje och minsta delades i Norr- och Sunnerviken.

År 1308 anlades fästet Bohus. På 1400-talet omdöptes Älfsyssel till Bohuslän. Från mitten av 1600-talet innefattar denna rubrik även Viken, i minsta utsträckningen, alltså inalles den kustvidd, som nu heter Bohuslän.

Ranrike, i större utsträckningen, blev år 1000 genom slaget vid Svolder svenskt. Olof Skötkonung, som då fick det, måste dock tjugo år därefter avstå det åt Olof Haraldsson. Återigen norskt! Sekler förflöt. Av den tappre Tord Bonde återerövrades stora delar där av 1455. Men den ädle riksmarsken lönnmördades året därpå, landvinningen återgick. Gustaf Vasa tog provinsen 1523, men återlämnade den 1532 till Danmark, dess senaste herre, mot 1200 gulden. Det blev Carl X Gustaf, Bältgångaren, förunnatt att 1658 på allvar förena Bohuslän med Sverige. Dock undantogs i Roskildefreden en socken i Bullaren, Enningdalen. Den kvarhängde vid Norge. Som orsak uppgavs, att dess invånare betalade kronoskatt till Akershus län. Svepskäl och snålhet från dansk sida, alltför stor godhet från svensk!

Betrakta kartan! Enningdalens stora flik går ner mot Bullarsjöarna. Gränsen är onaturlig, saknar avrundning. Landgapet hungrar efter fyllnad.

I forntiden hörde Tuve och Lundby socknar på Hisingen än till Götaland, än till Norge. När Olof Haraldsson tilltvang sig Ranrike av Olof Skötkonung, kastade härskarna tärning om den omtvistade bygden. Olof Haraldsson vann den. När Bohuslän åter blev svenskt, lades socknarna till Västergötland.

Detta gör, att även provinsens södra gräns är bruten. Inför kartans ofullständighet harmas både älfgrimar och nordhåttar. Gammal vikkvårslust vaknar.